

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25 Rīga LV 1010; Tālrs.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2013. gada 12. jūnijā Nr. 1-6/12
Uz 22.05.2013. Nr.1-04/175-pav

Satversmes tiesas tiesnesei
S.Osipovai
Jura Alunāna ielā 1
Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2013-04-01

Satversmes tiesā ir ierosināta lieta Nr.2013-04-01 Par Civilprocesa likuma 33.panta trešās daļas 1.punkta (turpmāk – Apstrīdētā norma) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92.pantam (turpmāk – lieta Nr.2013-04-01).

Esmu saņēmis Jūsu lēmumu, ar kuru tiesībsargs atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2013-04-01, kā arī lūgts rakstveidā izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem pēc tiesībsarga ieskata varētu būt nozīme lietā Nr.2013-04-01.

Apstrīdētā norma nosaka, ka ar lietas vešanu saistītie izdevumi cita starpā ir arī izdevumi par advokāta palīdzību. Konstitucionālās sūdzības iesniedzēja SIA „Gardie Visdari” (turpmāk – iesniedzēja) uzskata, ka Apstrīdētā norma aizskar tiesības izvēlēties pārstāvi civilprocesā un pozitīva sprieduma gadījumā saņemt atlīdzinājumu par pārstāvi, kurš nav zvērināts advokāts, veikto samaksu par lietas vešanu tiesā.

Satversmes 92. pants nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību”.

No pieteikuma izriet, ka būtībā nepieciešams vērtēt Apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92.panta trešajam un ceturtajam teikumam, proti, ka „nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību”.

Satversmes tiesa jau savos spriedumos¹ ir secinājusi, ka Satversmes 92.pantā minētais termins „advokāts” ir jātulko paplašināti, ar to saprotot ne tikai zvērinātus advokātus un advokātu palīgus, bet arī citus kvalificētus juristus, kuri var sniegt juridisko palīdzību un būt par pārstāvjiem lietā, norādot, ka pārstāvēt citas personas ne sliktāk par advokātiem var arī tiesneši un prokurori, juridisko zinātņu doktori, īpašas juridisko palīdzību sniedošas nevalstiskas organizācijas vai valsts finansētas iestādes, kuras sniedz bezmaksas juridisko palīdzību, kā arī personas, kurām ir augstākā juridiskā izglītība un kuras nokārtojušas attiecīgās prasmes un iemaņas apliecināšu eksāmenu, u.tml.

Civilprocesa likuma 83.pants paredz, ka „par pilnvarotu pārstāvi civilprocesā var būt jebkura fiziskā persona, ievērojot šā likuma 84.pantā noteiktos ierobežojumus”.

No iepriekš minētā var secināt, ka, lai arī Civilprocesa likums pieļauj, ka par pilnvarotu pārstāvi civilprocesā var būt gandrīz jebkura fiziskā persona, tomēr Satversmes 92.panta ceturtajā teikumā lietotais termins „advokāts” varēs tikt attiecināts tikai uz tādu pilnvaroto pārstāvi, kurš ir kvalificēts jurists.

Gan likumdevējs², gan Augstākās tiesas Senāts³ Apstrīdēto normu interpretē tādējādi, ka tā neparedz tiesības prasīt atlīdzinājumu par saņemto juridisko palīdzību no otras puses, ja juridiskās palīdzības sniedzējs nav bijis advokāts.

Valstij ir uzlikts pienākums izstrādāt un pieņemt tādu regulējumu, kas personas nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ļautu saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu. Līdz ar to, pirmkārt, būtu izvērtējams jautājums, vai izdevumi, kas radušies civilprocesa laikā saistībā ar saņemto juridisko palīdzību tiesas procesā, ir uzskatāmi par tādiem, kas radušies nepamatota tiesību aizskārums gadījumā. Administratīvajā procesā – Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 7.panta trešajā daļā - tieši tiek norādīts, ka mantiskais zaudējums aptver arī izmaksas, kas saistītas ar juridisko palīdzību. Juridiskajā literatūrā tiek secināts, ka tiesību prettiesiska aizskārums jēdziens civiltiesībās ir daudz plašāks nekā krimināltiesībās un administratīvajās tiesībās, jo, piemēram, civiltiesībās par prettiesisku darbību ir atzīstama arī

¹ Sk. Satversmes tiesas 2003.gada 27.jūnija spriedumu lietā Nr.2003-04-01 un 2003.gada 6.novembra spriedumu lietā Nr.2003-10-01.

² Sk. 10. 2011.gada 21.jūlija sēdes stenogramma

³ LR Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 23.novembra spriedums lietā Nr.SK-377/2011

tāda darbība, kas tieši nepārkāpj konkrētu tiesību normu, bet kas nepamatoti aizskar citas personas subjektīvās tiesības un likumīgās intereses.⁴ Satversmes tiesa 2010.gada 11.jūnija Lēmumā par tiesvedības izbeigšanu, vērtējot Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturtās daļas atbilstību Satversmes 92.pantam, secināja, ka tiesības saņemt atlīdzību par juridiskās palīdzības sniegšanu ietilpst Satversmes 92.panta tvērumā.⁵ Līdz ar to, uzskatu, ka tiesības saņemt atlīdzību par sniegto juridisko palīdzību civilprocesā arī ietilpst Satversmes 92.panta tvērumā.

Saeimas atbildes rakstā norādīts, ka iesniedzējai neviena tiesību norma neliedz tiesības, vispārējā kārtībā vērsties pret otru pusi, gūt atlīdzinājumu par izdevumiem, kas tai radušies konkrētās tiesvedībās. Uzskatu, ka šāds secinājums ir diskutabls, ņemot vērā judikatūrā izteiktās atziņas. Konstitucionālajā sūdzībā jau norādīts uz Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 21.janvāra spriedumu lietā Nr.SKC-6, kurā secināts, ka strīds par izdevumu atlīdzību, kas radies, pusei pilnvarojot pārstāvi lietas vešanai, tiesā izšķirams saistībā ar Civilprocesa likuma normām un materiālo tiesību norma nav piemērojama. Pie tādas pašas atziņas Augstākās tiesas Senāts nonācis arī 2011.gada 6.aprīļa spriedumā lietā Nr.SKC-143/2011, norādot, ja puse atbilstoši Civilprocesa likuma 44.pantam nav lietas izskatīšanas gaitā pieteikusi lūgumus par tiesāšanās izdevumu, tostarp arī izdevumu advokāta palīdzības samaksai, piedziņu, tad šos jautājumus nevar izlemt citā, pavisam jaunā tiesvedības procesā, prasību pamatojot ar Civillikuma normām par zaudējumu piedziņu. Šajā pašā spriedumā arī tiek norādīts uz to, ka Augstākās tiesas Senāta judikatūrā atzīts, ka materiālo tiesību normas nav piemērojamas strīdos par izdevumu atlīdzību, kas radušies, pusei pilnvarojot pārstāvi lietu vešanai.

Ja personai nav iespējams prasīt atlīdzinājumu par saņemto juridisko palīdzību no otras puses, tad var rasties personas pamattiesību aizskārums.

Tomēr, pat ja varētu pieņemt, ka personām ir tiesības prasīt izdevumu par jurista palīdzības samaksu piedziņu, pamatojoties uz vispārējām materiālo tiesību normām, jebkurā gadījumā ir vērtējama nepieciešamība pēc šādas atšķirīgas attieksmes pret juridiskās palīdzības sniedzējiem Apstrīdētajā normā.

Atbilstoši Satversmes 91.panta pirmajam teikumam, visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. *„Vienlīdzības princips, kas izriet no iepriekš minētā, liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Atšķirīga izturēšanās ir*

⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, Latvijas Vēstnesis, 2011 – 151.lpp.

⁵ Satversmes tiesas 2010.gada 11.jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2010-11-01

diskriminējoša, ja tai nav objektīva un pamatota iemesla, proti, leģitīma mērķa, vai arī ja nav proporcionālas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem.”⁶

Saeima savā atbildes rakstā ir norādījusi vairākus pamatojumus atšķirīgai attieksmei pret dažādiem juridiskās palīdzības sniedzējiem: 1) advokāta sniegtā juridiskā palīdzība būs kvalitatīva, bet citas personas var sniegt nekvalitatīvu juridisko palīdzību; 2) attiecībā uz advokātiem, atšķirībā no pārējiem juristiem, pastāv skaidrs regulējums gan par atlīdzības apmēru un amata taksēm, gan arī iespējamām negatīvām sekām, ja tas pieļautu profesionālu kļūdu; 3) advokāti reģistrējami kā nodokļu maksātāji, un tādējādi var paļauties, ka advokāts sniedzis savus pakalpojumus patiešām par tādu summu, kāda norādīta.

Nevar piekrist Saeimas atbildes rakstā norādītajam argumentam, ka attiecībā uz advokātiem pastāv skaidrs regulējums gan par atlīdzības apmēru, gan amata taksēm. Vēlos norādīt, ka atlīdzības apmērs tiek regulēts Civilprocesa likuma 44.panta pirmajā daļā un gadījumā, ja 33.pantā ietvertais „advokāts” jēdziens tiks tulkots, ietverot arī kvalificētus juristus, tad automātiski arī uz šiem aizstāvjiem attieksies Civilprocesa likuma 44.pantā noteiktie atlīdzības apmēri. Savukārt jau kopš 2008.gada, kad tika izdarīti grozījumi Latvijas Republikas Advokatūras likumā, normatīvie akti neregulē advokātu amata takses (izņemot vienu specifisku jomu - valsts apmaksāto palīdzību), un to atlīdzību nosaka advokāts, individuāli vienojoties ar savu klientu. Tāpat nesaskatu pamatojumu apgalvojumam, ka apstrīdētā norma ir saglabājama, jo advokāti ir reģistrējami kā nodokļu maksātāji, un tādējādi likumdevējs var paļauties, ka advokāts ir sniedzis savus pakalpojumus patiešām par tādu summu, kāda norādīta. Vēlos norādīt, ka arī citiem juridiskās palīdzības sniedzējiem ir pienākums uzrādīt savus patiesos ienākumus un maksāt nodokļus un ja persona to nedara, tad pārkāpj likumu. Nevar pamatot ierobežojuma esamību attiecībā uz visiem juridiskās palīdzības sniedzējiem ar to, ka, iespējams, kādi atsevišķi juridiskās palīdzības sniedzēji rīkojas nelikumīgi. Personai tiesā pašai būtu jāpierāda, ka tā saņēmusi juridisko palīdzību – ar līguma, izrakstīta un apmaksāta rēķina vai kases ieņēmumu ordera palīdzību, kā arī ar pārstāvja faktisko piedalīšanos tiesas sēdē.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 44.pantā noteiktajam, ar lietas vešanu saistītos izdevumus piespriež no atbildētāja par labu prasītājam, ja viņa prasījums ir apmierināts pilnīgi vai daļēji, kā arī tad, ja prasītājs neuztur savus prasījumus sakarā ar to, ka atbildētājs tos pēc prasības iesniegšanas labprātīgi apmierinājis; ja prasība noraidīta, ar lietas vešanu saistītos izdevumus piespriež no prasītāja par labu atbildētājam. Turklāt, saskaņā ar Civilprocesa

⁶ Satversmes tiesas 2002.gada 23.decembra spriedums lietā Nr.2002-15-01.

likuma 44.panta piekto daļu, tiesa var noteikt mazāku apmēru atlīdzināmo izdevumu advokāta palīdzības samaksai, ievērojot taisnīguma un samērīguma principu, kā arī izvērtējot objektīvos ar lietu saistītos apstākļus, it īpaši — lietas sarežģītības un apjomīguma pakāpi, tiesas sēžu skaitu lietas izskatīšanas laikā un tiesu instanci, kurā prasība tiek izskatīta.

Tātad atbilstoši esošajam regulējumam, ar lietas vešanu saistītos izdevumus var otrai pusei piespriest maksāt tikai gadījumā, ja puse ar sava pārstāvja - advokāta palīdzību ir panākusi pozitīvu rezultātu — t.i., var prezumēt, ka sniegtā juridiskā palīdzība ir bijusi pietiekoši kvalitatīva. Bet arī pie šādiem apstākļiem tiesa vēl var noteikt mazāku apmēru atlīdzināmo izdevumu advokāta palīdzības samaksai, ievērojot taisnīguma un samērīguma principu. Un, kā jau tika iepriekš norādīts, ir atzīts (sk. 2.lapas otro rindkopu), ka ne tikai advokāti var nodrošināt kvalitatīvu juridisko palīdzību, bet arī citi kvalificēti juristi.

Arī Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likumā atspoguļojas fakts, ka valsts ir atzinusi, ka arī citi juristi — ne advokāti, var būt kvalitatīvi juridiskās palīdzības sniedzēji. Tā Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 30.pantā ir noteikts, ka „līgumu par juridiskās palīdzības sniegšanu var slēgt ar: 1) personu, kura saskaņā ar Advokatūras likuma 4.pantu var būt par advokātu Latvijas Republikā; 2) zvērinātu notāru; 3) zvērinātu tiesu izpildītāju; 4) valsts atzītu augstskolu, kas ne mazāk kā piecus gadus nepārtraukti īsteno akreditētu studiju programmu, kuras apguves rezultātā tiek piešķirta jurista kvalifikācija un kurā juridiskās palīdzības sniegšanai izveidoto kursu vai vienību vada tiesību zinātņu doktors; 5) rīcībspējīgu fizisko personu, kura atbilst visām šādām prasībām: a) apguvusi akreditētu tiesību zinātņu studiju programmu augstskolā (akadēmiskā studiju programma tiesību zinātnēs vai otrā līmeņa augstākā profesionālā studiju programma tiesību zinātnēs un jurista kvalifikācija), b) prot valsts valodu, c) ir ar nevainojamu reputāciju, d) ir darbojusies juridiskajā specialitātē vismaz piecus gadus pēc šā punkta “a” apakšpunktā minētās kvalifikācijas iegūšanas; 6) biedrību un nodibinājumu reģistrā reģistrētu biedrību vai nodibinājumu.

Atbilstoši Juridiskās palīdzības administrācijas mājaslapā ievietotajai informācijai, pašlaik juridiskās palīdzības līgumu ar Juridiskās palīdzības administrāciju ir noslēguši 128 juridiskās palīdzības sniedzēji, no tiem arī 26 juristi, kas sniedz juridisko palīdzību tiesās.⁷ Tātad pati valsts neapšaubāmi ir atzinusi, ka arī juristi, kas nav advokāti, var sniegt kvalitatīvu juridisko palīdzību tiesās.

⁷ Skatīt Juridiskās palīdzības administrācijas mājaslapu <http://www.jpa.gov.lv/juridiskas-palidzibas-sniedzēju-saraksts> (pēdējo reizi skatīts 10.06.2013)

Uzskatu, ka valstij ir leģitīms mērķis panākt, lai personas saņemtu kvalitatīvu juridisko palīdzību. Tādējādi valsts varētu izvirzīt prasību, lai personas pārstāvji- juridiskās palīdzības sniedzēji, būtu attiecīgi juridiski kvalificēti. Tomēr kā izriet no visa iepriekš minētā, kvalitatīvu juridisko palīdzību var sniegt ne tikai advokāti.

Tāpat situācijā, kad kvalitatīvu juridisko palīdzību sniedz advokāts un cits kvalificēts jurists, tie pēc būtības veic vienādas darbības un arī sekas var būt identiskas, šīs personas tiek nostādītas nevienlīdzīgā situācijā, jo pirmajā gadījumā, saskaņā ar Civilprocesa likuma 33.pantu, ir tiesības prasīt no otras puses atlīdzību par saņemto juridisko palīdzību, bet otrajā gadījumā – nav.

Uzskatu, ka ir iespējas kā samērīgāk un efektīvāk nodrošināt mērķa – kvalitatīvas juridiskās palīdzības sniegšana un saņemšana, sasniegšanu. To varētu panākt, nosakot vienotas prasības un atbildību juridiskās palīdzības sniedzējiem, tai skaitā, nepieciešamību reģistrēties kā juridiskās palīdzības sniedzējiem. Nav saprotams, kāpēc valsts daudzu gadu laikā nav noregulējusi juridiskās palīdzības sniedzēju kvalitātes jautājumu normatīvā līmenī. Jo arī pie sistēmas, kad tiesības prasīt no otras puses atlīdzību par saņemto juridisko palīdzību ir ierobežotas, juridisko palīdzību valstī daudzos gadījumos sniedz tieši citi juristi, nevis advokāti. Uzskatu, ka citu juristu palīdzību tiesas procesā biežāk izmanto tieši personas ar mazākiem ienākumiem, jo advokātu sniegtā palīdzība ir dārgāka, bet atlīdzību no otras puses par saņemto juridisko palīdzību varēs prasīt tikai pozitīva iznākuma gadījumā, ko advokāta dalība tiesas procesā negarantē.

Ar cieņu,
tiesībsargs

J.Jansons

Bruņeniece 67201401